

DIŞ YARDIMLARIN GELİR EŞİTSİZLİĞİNE ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĐİ¹

Kafkas Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi
KAÜİBFD
Cilt, 13, Sayı 25, 2022
ISSN: 1309 – 4289
E – ISSN: 2149-9136

Makale Gönderim Tarihi: 28.07.2021

Yayına Kabul Tarihi: 28.12.2021

Ayşe ARI
Dr. Öğr. Üyesi
Mersin Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Mersin, Türkiye
ayseari@mersin.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-8485-5932

ÖZ | Dış yardımlar az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yoksulluğun azaltılması ve ekonomik kalkınmanın sağlanması amacıyla verilmektedir. Ancak dış yardımların etkinliği konusu tartışmalıdır. Bu çalışmanın amacı da dış yardımların gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini sorgulamaktır. Bu doğrultuda Türkiye ekonomisi 1989-2019 dönemi için ARDL yöntemi ile analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, dış yardımlardaki artış gelir eşitsizliğini derinleştirmektedir. Çalışmada ayrıca dışa açıklığın eşitsizliği pozitif etkilediği belirlenmiştir. Reel gelir düzeyindeki artışın ise gelir dağılımını daha adil hale getirdiği görülmüştür. Bu durumda Türkiye’de dış yardımların üretim faaliyetleri için kullanılmadığını söyleyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Dış yardımlar, gelir eşitsizliği, Türkiye

JEL Kodları: F35, O10, P40

Alan: İktisat

Türü: Araştırma

DOI: 10.36543/kauibfd.2022.014

Atıfta bulunmak için: Arı, A. (2022). Dış yardımların gelir eşitsizliğine etkisi: Türkiye örneği. *KAÜİBFD*, 13(25), 329-343.

¹ İlgili çalışmanın etik kurallara uygunluğu beyan edilmiştir.

THE EFFECT OF FOREIGN AID ON INCOME INEQUALITY: THE CASE OF TURKEY

Kafkas University
Economics and Administrative
Sciences Faculty
KAUEASF
Vol. 13, Issue 25, 2022
ISSN: 1309 – 4289
E – ISSN: 2149-9136

Article Submission Date: 28.07.2021

Accepted Date: 28.12.2021

Ayşe ARI
Asst. Prof. Dr.
Mersin University
Faculty of Economics and
Administrative Sciences,
Mersin, Turkey
ayseari@mersin.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-8485-5932

ABSTRACT Foreign aid is provided for underdeveloped and developing countries to reduce poverty and ensure economic development. However, the effectiveness of foreign aid is controversial. The aim of this study is to investigate the effect of foreign aid on income inequality. For this purpose, the Turkish economy is analyzed over the period 1989-2019 by employing ARDL method. According to the results obtained, the increase in foreign aid deepens income inequality. It is also determined that openness positively affects inequality. Additionally, it has been observed that the increase in the real income level induces income distribution to be more equal. In this case, we can say that foreign aid inflow to Turkey is not used for productive activities.

Keywords: Foreign aid, income inequality, Turkey

JEL Codes: F35, O10, P40

Scope: Economics

Type: Research

1. GİRİŞ

Dış yardımlar, gelişmiş ülkeler ve uluslararası kuruluşlar tarafından yoksulluğun azaltılması, gelir dağılımı adaletsizliklerinin giderilmesi ve ekonomik büyümenin hızlandırılması amacıyla verilmektedir. Bununla birlikte dış yardımlar sermaye sıkıntısı yaşayan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için önemli bir finansman kaynağı oluşturmaktadır. Ayrıca geri ödemenin olmaması ya da daha kolay geri ödeme imkanlarına sahip olması gerekçesiyle dış yardımlar diğer finansman türlerinden daha avantajlı olarak görülmektedir (Tosun vd. 2020, s.3; Mahembe & Odhiambo, 2019, s.1; Magnon, 2012, s.2). Dış yardımların bir başka avantajı ülkedeki tasarruf ve yatırım açığının kapatılması için ulusal tasarrufu destekleyici özellik sergilemesidir. Bununla birlikte dış yardımlar, beşeri sermayeye olumlu katkı sağlayan bir dış finansman kaynağıdır. Teknoloji ve sermaye malı ithalatı da dış yardımlarla birlikte kolaylaşmaktadır (Moolio & Kong, 2016, s. 419; Ekanayake & Dasha, 2010, s.1; Fatima, 2014, s. 2). Dış yardımlar, Birleşmiş Milletlerin 2030 Milenyum Kalkınma Hedeflerine (Milenium Development Goals) ulaşılmasında da rol oynayan önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir. Çünkü Milenyum Kalkınma Hedeflerine göre, yoksulluk ve gelir eşitsizliğinin azaltılması ile ekonomik büyümenin hızlanması gelişmekte olan ülkeler için en temel hedefler arasındadır (Tang & Bundhoo, 2017, s.1473).

Son yıllarda ise, dış yardımların gelir eşitsizliği üzerindeki olumlu etkisine odaklanılmaktadır. Ancak bağışçı ülkeler, yardımların yoksullara ulaşması ve yaşam standartlarının iyileşmesini amaçlarken ampirik bulgular ve bazı teorik gerekçeler söz konusu amacın gerçekleşmeyebileceğini söylemektedir (Fatima,2014, s.2). Bu çalışmanın amacı da dış yardımların gelir eşitsizliğine olası etkisini Türkiye ekonomisi için araştırmaktır. Çünkü Türkiye’de gelir eşitsizliği yüksek bir düzeydedir. TÜİK (2021) verilerine göre Türkiye’de 2020 yılında gelir eşitsizliği 2019 yılına göre 0,015 puan artış ile 0,410 olarak tahmin edilmiştir. Bu veriler ışığında Türkiye’de 2020 yılında en yüksek gelire sahip yüzde 20’lik grubun toplam gelirden aldığı pay bir önceki yıla göre 1,2 artarak %47,5’e ulaşırken, en düşük gelire sahip yüzde 20’lik grubun aldığı pay 0,3 puan azalarak %5,9’a gerilemiştir. Böylece toplumun gelirden en fazla pay alan %20’sinin elde ettiği gelirin en az pay alan %20’sinin elde ettiği gelire oranı şeklinde hesaplanan P80/P20 oranı artmıştır. Söz konusu oran Eurostat(2021) verilerine göre 2020 yılında 9.14’e yükselmiştir. Türkiye bu oranlar ile 2020 yılında Avrupa Birliği ülkeleri arasında en yüksek gelir eşitsizliğine sahip ülke konumundadır. Avrupa’da Türkiye’den sonra en yüksek gelir eşitsizliğine sahip ülke ise 8.51’lik oran ile Bulgaristan ve 6.44’lük oran ile Sırbistan’dır.

Gelir eşitsizliğinin yüksek olması büyümeyi olumsuz yönde etkileyebilir. Hatta gelir eşitsizliğinin büyümeyi geciktirici etkisinin yoksul ülkelerde daha fazla olduğu savunulmaktadır. Gelir eşitsizliği ayrıca sosyoekonomik sorunlara yol açabilecek ve suç oranlarını artırabilecek bir sorundur (Layton, 2008, s.38). Bu sebeple gelir eşitsizliğini etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve söz konusu faktörler arasında dış yardımların yer alıp almadığının tespit edilmesi otoriteler açısından önem taşıyacaktır. Bu kapsamda ulaşılan bulgulara göre dış yardımların amacına uygun şekilde yoksullar için kullanılıp kullanılmadığı gözlenebilecektir. Böylece otoriteler dış yardımların dağıtımını konusunda gerekli hassasiyet gösterebilir ve bunun sonucunda gelir eşitsizliği üzerine olumlu kazanımlar elde edebilir. Diğer taraftan bu çalışma literatüre katkı sağlayabilecektir. Çünkü literatürde dış yardımlar ve gelir eşitsizliği konusuna odaklanan sınırlı sayıda çalışma bulunurken Türkiye ekonomisini araştıran bir çalışma bulunmamaktadır.

Çalışmada ilk olarak dış yardımlar ve gelir eşitsizliği ilişkisi açıklanacaktır. İkinci kısımda ilgili literatüre değinilecektir. Üçüncü bölümde çalışmada kullanılan yöntem yer verilecektir. Dördüncü kısımda ampirik bulgular ortaya konulacaktır. Beşinci kısımda ise sonuç yer alacaktır.

2. DIŞ YARDIMLAR- GELİR EŞİTSİZLİĞİ İLİŞKİSİ

Dış yardımların gelir eşitsizliğini azaltabilmesi üç kanalla açıklanabilir (Herzer & Nunnenkamp, 2012, ss.3-4). Bunlardan ilki, bağışçı ülkelerin dış yardımları yoksullara ulaştırma amacı doğrultusunda hareket etmesidir. Ancak bağışçı ülkeler bazen politik, jeopolitik ve ekonomik çıkarları doğrultusunda hareket edebilmektedir (Younsi vd., 2019, s.549). Bağış yapan ülkeler yardımı ticari veya siyasi çıkarlarını desteklemek için kullanmamış olsalar bile, dış yardımlar eşitsizliği artırabilir. Çünkü yardım kuruluşları yardımların etkin olup olmadığına bakmaksızın yardım dağıtmaya devam edebilmektedir. Örneğin kuruluşlar, eşitsizliği azaltmada daha yararlı olan ve yerel yaratıcılığı artıran küçük projeler yerine büyük ölçekli projeleri tercih etmektedirler. Bir başka deyişle, yardım kuruluşları gelecekteki finansmanı güvence altına almak için görünür büyük projelere katılım göstermektedir. Bu durum Milenyum Kalkınma Hedeflerinin temel eğitime erişime öncelik vermesine karşın bağışçıların neden yüksek eğitim için daha çok yardım vermeyi tercih ettiğini açıklamaktadır. İlaveten bilgi eksikliği de gelir eşitsizliğini azaltan uygulamalara karşı yöndeki projeleri teşvik edebilmektedir. Bu kapsamda örneğin bağışçıların genellikle yardım kampanyalarının başarısını değerlendirebilecek bilgilere sahip olmamaktadır. Ayrıca, yardım kuruluşları halka ve otoritelere başarılı olduklarını ispatlamak zorundadır. Bu sebeple yardım kuruluşları yardıma en çok ihtiyaç duyan uzak bölgelerdeki projelerin başarısız olma ihtimalinin yüksek olması

sebebiyle yardımları yoksul olan zor bölgelere götürememektedir. Yardım kuruluşlarının zor bölgelerde çalışmak istememesi de dış yardımların eşitsizliği azaltma ihtimalini sınırlayan bir başka faktördür (Herzer & Nunnenkamp, 2012:3-4).

İkinci olarak alıcı ülkedeki otoritelerin yardımların yoksullara ulaşmasını temin etmesi gerekmektedir. Ancak bu noktada da önemli endişeler mevcuttur. Boone (1996), dış yardımların yoksullara mı ulaştığı yoksa elit kesime mi ulaştığı konusunda tartışma başlatan ve elit kesimin refahını artırdığını belirleyen öncü çalışmalardandır. Boone (1996), çalışmasında ülkeleri “elitist” hükümetler ve “eşitlikçi” hükümetler gibi gruplara ayırmış ancak hükümetlerin hepsinin yüksek gelirli elit kesimi desteklediği sonucuna varmıştır. Politikacılar dış yardım fonlarını kontrol eden kurumlar olduğundan, dış yardımları kendi taraftarı olan elit kişilerin faydasına olacak şekilde dağıtacaktır (Bjørnskov, 2010, s.116). Böylece az sayıdaki yüksek gelirli siyasiler ve taraftarlarının geliri artarken yoksul kesimin gelirinde çok önemli bir iyileşme gözlenmeyecektir. Özetle dış yardımların, yolsuzluk için ortam hazırlayacağı ya da devletin tüketim harcamasında artışa neden olacağı savunulmaktadır (Herzer & Nunnenkamp, 2012, s.6; Tosun vd. 2020, s.3). Bununla beraber hükümetler, kendilerinin ve taraftarlarının sosyal ve politik durumunu tehlikeye sokabileceği endişesiyle ülkedeki yoksul kesimin üretken potansiyelini artırmak için eğilim göstermeyebilmektedir (Layton, 2008, s.39). Ancak Bjørnskov (2010, s.116)’e göre gelişmekte olan ülkelerde demokratik kontrolün gelişmemiş olması, dış yardımların elitist kesimin çıkarları doğrultusunda kullanılmasının önemli bir nedenidir. Layton (2008, s.40) ise, dış yardımların hızlı büyüme gerçekleştiremeyen ve yoksulluğu artıran ülke yönetimlerine gitmesine dikkat çekmiştir. Layton (2008, s.40)’a göre, bir ülkedeki yoksulluk azaldıkça, dış yardım parası yavaşlayacaktır ve sonunda kesilecektir. Bu sebeple yardım parası alan hükümetlerin dış yardımların devam etmesi amacıyla yoksullara yardım etme isteği düşük olacaktır.

Diğer taraftan yardım alan otoritelerin sağlamak zorunda olduğu koşullar da yardımların etkinliği için önemli olmaktadır. Yardım kuruluşları, hibeleri belli koşullarla vermekte ve bu kontroller alıcı ülkelerdeki otoriteleri yardımları yoksulların yararına olacak şekilde kullanmaya zorlayacağından eşitsizliği azaltacaktır (Layton, 2008, s.40). Ancak söz konusu uyum programları eşitsizliğin derinleşmesine de yol açabilmektedir. Çünkü gerekli koşulları yerine getirmek isteyen otoriteler, temel eğitim ve sağlık gibi yoksullukla ilgili harcamaları azaltabilmektedir. Diğer taraftan alıcı ülkeler, bağışçı ülkelere gerekli şartları sağladığı izlenimini vermek amacıyla dış yardımları görünür projeler için kullanabilmektedir (Shafiullah, 2011, s.91). Dış yardımların gelir

dağılımını olumsuz etkilemesi ulusal paranın değerlenmesini sağlayarak rekabeti azaltan Hollanda Hastalığı (Dutch Disease) etkisiyle de gerçekleşebilmektedir. İhracat sektöründe istihdam edilen vasıfsız kişilerin işten çıkartılması ya da artan enflasyondan en çok sabit ücretlilerin reel gelirlerinin azalması bu kapsamda değerlendirilebilir (Herzer & Nunnenkamp, 2012, s.5; (Mahembe & Odhiambo, 2019, s.3; Pham, 2015, s.3).

Üçüncü olarak dış yardımların ekonomik büyüme kanalıyla yoksulluğu azaltacağı düşünülmektedir. Dış yardımların, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde ekonomik büyüme ile birlikte istihdam ve gelir artışı yaratarak yoksulluğu hafifletmesi arzulanmaktadır. Kısaca “trickle down” teorisi çerçevesinde dış yardım fonlarının yatırım alanlarına aktarılması ve böylece artan ekonomik büyümeden ülkedeki herkesin ve dolayısıyla yoksul kesimin de faydalanması söz konusu olacaktır. Gelen fonlar üretim alanına aktarılmadığında ise, gelir eşitsizliğini artırabilecektir (Sharafat & Najid, 2013, s.18; Mahembe & Odhiambo,2019, s.3).

3. LİTERATÜR TARAMASI

Dış yardımlar ve gelir eşitsizliği ilişkisini sorgulayan az sayıda çalışma bulunmaktadır. Söz konusu çalışmalardan bazıları eşitliği artırıcı etki tespit ederken bazı çalışmalar ise eşitsizliği artırıcı etki tespit etmiştir. Dış yardımların daha adil gelir dağılımına katkı sağladığı yönünde bulgulara ulaşan çalışmalardan Bourguignon vd. (2009), dış yardımların olumlu etkilerinden bazılarının, az gelişmiş ülkelere uygulanan ticari kısıtlamalar ile ortadan kalktığını tespit etmiştir. Chong vd. (2009) ise, 176 ülkeyi 1970–2002 dönemi için dinamik panel yöntemi ile analiz etmiş ve istatistiksel olarak anlamlı fakat zayıf bir etki gözlemlemiştir. Shafiullah (2011) ise 94 ülke için gelir eşitsizliğinde küçük oranda bir düşüş tespit etmiştir. Yazar ayrıca dış ticaret ve 15 yaş altı nüfusun gelir eşitsizliğini artırdığı bulgusuna ulaşmıştır. Gelir eşitsizliğinin azaldığı sonucuna ulaşan bir başka çalışmada Berritella (2017), 16 Afrika ülkesini Cobb–Douglas üretim fonksiyonu kullanarak 2001–2010 zaman aralığında analiz etmiştir.

Dış yardımların gelir eşitsizliğini artırdığını tespit eden çalışmalardan Layton ve Lielson (2008), söz konusu etkinin zayıf olduğunu belirlemiştir. Layton, (2008) ise, dış yardımların yoksulların durumunu iyileştirdiğini ancak elit kesimin daha çok çıkarına olduğunu tespit etmiştir. Çalışmada ayrıca otokrasi yönetimlerinde gelir eşitsizliğinin daha da derinleştiğini gözlemlemiştir. 88 gelişen ekonomiye odaklanan Bjørnskov (2010), 1960-2000 yılları arasında dış yardımlarla beraber gelir eşitsizliğinin arttığı bulgusuna ulaşmıştır. Dış yardımların zengin ve yoksul arasındaki farkı açtığı kanıtına ulaşan bir başka

çalışma ise 21 ülkeyi analiz eden Herzer ve Nunnenkamp (2012)'e aittir. Saidon vd. (2013) ise dış yardımların gelir eşitsizliği üzerindeki etkinliğini sektörel bazda ele almıştır. Çalışmada dış yardım alan 75 ülkeyi 1995–2009 dönemi için analiz edilmiştir. Sharafat ve Najid (2013), önemli dış kaynak alan ülkelerden Pakistan için dış yardımların gelir eşitsizliğine olan kısa ve uzun dönem etkisini 1972-2007 zaman aralığı için sorgulamıştır. Yazarlar çalışmada VECM ve Johansen eşbütünleşme analizlerine yer vermiştir. Analiz sonucunda dış yardımların gelir eşitsizliğini artırdığını tespit etmişlerdir. Yazarlar modelde ayrıca doğrudan yabancı yatırımlar ve işgücü katılım oranının gelir eşitsizliğini pozitif etkilediğini belirlemişlerdir. Diğer taraftan gelir düzeyinin, eşitsizliği negatif etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. 27 Sahra altı ülkesini 1990-2011 dönemi için ele alan Pham (2015) da dış yardımlar sonrasında eşitsizliğin derinleştiği bulgusuna ulaşmıştır. Sharma ve Abekah (2017) ise dış yardımlar ve doğrudan yabancı yatırımların eşitsizlik üzerindeki etkinliğini 71 Afrika ve Güney Amerika ülkelerine odaklanarak sorgulamıştır. Yazarlar doğrudan yabancı yatırımların eşitsizliği azaltırken dış yardımların derinleştirdiğini ve söz konusu etkinin Güney Amerika'da daha güçlü olduğunu belirlemişlerdir. Dış yardımların gelir eşitsizliğini pozitif etkilediği bulgusuna ulaşan bir başka çalışmada Younsi vd. (2019), 16 Afrika ülkelerini dinamik panel yöntemi ile analiz etmiştir. Çalışmada 1990–2011 dönemine odaklanılmış ve modelde dışa açıklık, kamu harcaması ve enflasyonun da eşitsizliği belirleyen faktörler olduğu görülmüştür.

4. YÖNTEM

Çalışmada Türkiye'ye yönelik dış yardımların gelir eşitsizliğine etkisi 1989-2019 dönemi için sorgulanmaktadır. Gelir eşitsizliği değişkeni olarak Gini endeksi kullanılmış ve veri seti SWIID veri tabanından temin edilmiştir (Solt,2020). Dış yardımlar olarak ise Resmi Kalkınma Yardımı (ODA) verisine yer verilmiştir. Ülkedeki gelir düzeyini temsil etmek üzere ise GSYH değişkeni 2018 yılı sabit fiyatlarıyla modellenmiştir. Gelir eşitsizliğini etkileyen bir başka faktör olarak dışa açıklık modele dahil edilmiştir. Dışa açıklık göstergesi olarak ithalat ve ihracatın GSYH içerisindeki oranı kullanılmıştır. Söz konusu değişkenlere ait veriler Dünya Bankası veri tabanından (WDI, 2020) temin edilmiştir. Değişkenlerin logaritmalarının kullanıldığı model Younsi vd. (2019), Sharafat ve Najid (2013), Pham (2015), Layton(2008) ve Chong vd. (2009)'nin çalışmaları örnek alınarak aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur;

$$GINI = \theta_1 ODA + \theta_2 GDP + \theta_3 OPEN + \theta_0 + \epsilon \quad (1)$$

Modelde yer alan GINI ve ODA sırasıyla Gini endeksini ve dış yardımları göstermektedir. GDP ve OPEN ise, reel GSYH ile dışa açıklık oranını temsil etmektedir.

Çalışmada ARDL modeline yer verilmiştir. ARDL yöntemi, değişkenler arasındaki ilişkinin sorgulanmasında hem kısa hem de uzun dönem katsayı tahminlerine imkan tanımaktadır. Ayrıca ARDL modeli gözlem sayısının sınırlı olduğu küçük örneklerde daha anlamlı sonuçlar verebilmektedir. İlâveten bu yöntem, açıklayıcı değişkenlerin I(0) ya da I(1) olmasına izin vermektedir (Narayan & Smyth 2005; Pesaran vd. 2001).

Değişkenler arasındaki uzun dönem ilişki ARDL modeline dayalı olarak aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur;

$$GINI_t = \sum_{i=1}^k \beta_{1i} GINI_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{2i} ODA_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{2i} GDP_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{3i} OPEN_{t-i} + \beta_0 + \epsilon_i \quad (2)$$

Değişkenler arasındaki kısa dönem ilişki ise ECM (Hata düzeltme modeli) yardımıyla aşağıdaki gibi belirlenmiştir;

$$\begin{aligned} \Delta GINI_t = & \sum_{i=1}^k \beta_{1i} \Delta GINI_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{2i} \Delta ODA_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{2i} \Delta GDP_{t-i} \\ & + \sum_{i=0}^k \beta_{3i} \Delta OPEN_{t-i} + \\ & \beta_0 ECM_{t-1} + \beta_4 + \epsilon_i \end{aligned} \quad (3)$$

Burada yer alan ECM değişkeni, hata düzeltme terimidir. Hata düzeltme terimi katsayısının, kısa dönemde oluşabilecek dengesizliklerin uzun dönemde giderilerek sistemin dengeye geleceğini ifade edebilmesi için negatif ve anlamlı olması istenir.

5. BULGULAR

Çalışmada dış yardımlar ve gelir eşitsizliği arasındaki uzun dönem ilişkinin belirlenmesi için öncelikle birim kök analizi yapılmıştır. Bu amaçla Phillips-Perron (PP) birim kök testinden faydalanılmış ve sonuçlar Tablo 1’de sunulmuştur. Birim kök testi sonuçlarına göre değişkenler birinci dereceden durağandır. Sonuçlar sabitli model ile sabitli ve trendli model için de uyumludur.

Tablo 1: Birim Kök Testi Sonuçları

	Düzyey		Birinci fark	
	sabitli	Sabit ve trendli	sabitli	Sabit ve trendli
GINI	-0.333195 (0.9083)	-2.365268 (0.3889)	-3.648899* (0.0108)	-3.507498** (0.0573)
ODA	-2.535991 (0.1174)	-2.497769 (0.3268)	-7.693730* (0.0000)	-8.256160* (0.0000)
OPEN	-0.931272 (0.7640)	-2.402453 (0.3709)	-6.167409* (0.0000)	-6.518750* (0.0000)
GDP	0.092837 (0.9598)	-2.384870 (0.3794)	-5.964993* (0.0000)	-7.356372* (0.0000)

Not: * ve **, % 1 ve % 5 anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir.

Serilerin düzeyde birim kök içerdiğinin belirlenmesi sonrasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığını sınamak üzere Paseran, Shin ve Smith (2001) tarafından geliştirilen ARDL yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen sınır testi sonucuna göre, F test istatistiği 7.110905 olarak hesaplanmıştır. Bu değer üstsınır kritik değerlerinden büyük olduğundan değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin olmadığını ifade eden temel hipotez reddedilmektedir. Böylece %1 anlamlılık düzeyinde modelde yer alan dış yardımlar, dışa açıklık ve GSYH ile bağımlı değişken olan gelir eşitsizliği arasında uzun dönem ilişkinin söz konusu olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Sınır Testi Sonuçları

F-istatistiği	7.110905	
k	3	
Kritik değerler		
Anlamlılık düzeyi	Alt sınır	Üst sınır
10%	2.37	3.2
5%	2.79	3.67
1%	3.65	4.66

Açıklayıcı değişkenler ile bağımlı değişken arasında eşbütünleşmenin olmadığını ifade eden boş hipotezin reddedilmesiyle kısa ve uzun dönem katsayı tahminleri yapılabilir. Bu amaçla öncelikle uygun ARDL modelinin tahmini gerçekleştirilmiştir. Uygun ARDL modeli analiz sonucunda ARDL (4, 4, 4, 4) olarak belirlenmiş ve Tablo 3'te sunulmuştur. ARDL modelin belirlenmesi aşamasında gecikme sayıları Akaike bilgi kriterinden yararlanılarak belirlenmiştir. Tablo 3'te modele ilişkin diagnostik testler de özetlenmiştir. Tablo 3'teki değerler incelendiğinde % 5 anlamlılık düzeyinde modelde değişen

varyans ve otokorelasyon sorunun olmadığı gözlenmektedir. Ayrıca Jarque-Bera testi sonuçları da normal dağılım varsayımının gerçekleştiğini ifade etmektedir.

Tablo 3: ARDL (4, 4, 4, 4) Modelinin Tahmin Sonuçları

	katsayı	t-istatistiği	olasılık
G N 2(-1)	1.084298	5.886899	0.0006
G N 2(-2)	1.032974	2.057933	0.0786
G N 2(-3)	-1.251226	-2.225600	0.0614
G N 2(-4)	-0.587373	-2.377834	0.0490
GDPS	-0.150306	-4.807307	0.0019
GDPS(-1)	-0.021242	-0.813745	0.4426
GDPS(-2)	0.111954	2.985568	0.0204
GDPS(-3)	-0.010414	-0.836663	0.4304
GDPS(-4)	-0.072317	-3.126884	0.0167
ODAG	0.002406	2.530241	0.0392
ODAG(-1)	0.001511	1.119520	0.2999
ODAG(-2)	0.007110	4.051198	0.0049
ODAG(-3)	0.002938	1.996835	0.0860
ODAG(-4)	-0.002314	-1.748940	0.1238
OPEN	0.080710	2.982843	0.0204
OPEN(-1)	-0.022652	-1.620457	0.1492
OPEN(-2)	0.042183	3.835600	0.0064
OPEN(-3)	0.069707	4.058036	0.0048
OPEN(-4)	0.060164	3.300159	0.0131
C	2.499644	4.680481	0.0023
Tanısal Testler			
R ² = 0.998182		Jarque bera Normallik Testi:	1.072184 (0.58503)
Düzeltilmiş R ² = 0.993248		Breusch-Pagan- Godfrey	2.125855 (0.1561)
F istatistiği	202.3045 (0.000)	Breusch-Godfrey LM Testi	4.668191 (0.0718)
Ramsey RESET Test	0.004292 (0.9499)		

Uzun dönem katsayı tahmin sonuçları ise Tablo 4'te gösterilmiştir. Burada yer alan bulgulara göre, gelir eşitsizliği üzerinde uzun dönemde dış yardımlar, gelir düzeyi ve dışa açıklık oranının her üçü de istatistiksel olarak anlamlı etkiye sahiptir. Ülkedeki reel gelir düzeyi arttıkça gelir eşitsizliğinin azaldığı belirlenmiştir. Öte yandan dış yardımlar ve dışa açıklık oranının gelir eşitsizliğini pozitif etkilediği gözlenmiştir. Ancak dış yardımlardaki % 1'lik artış

gelir eşitsizliğini % 0.016 gibi düşük bir oranda artırmaktadır. Bu sonuçlar literatürde dış yardımların eşitsizliği artırıcı etkisini tespit eden Younsi vd. (2019), Pham (2015) ile Sharma ve Abekah (2017) gibi çalışmaların bulgularını desteklemektedir. Dışa açıklık ile birlikte derinleşen eşitsizlik ise Zhu ve Terfler (2005)'in çalışması ile uyumludur. Bu noktada yetersiz politikalar nedeniyle dışa açıklığın yoksul kesimin küreselleşmeden yeterli ölçüde faydalanamamasına sebep olacağı tezinin geçerli olduğu görülmektedir (Özcan & Özmen, 2018, s.38).

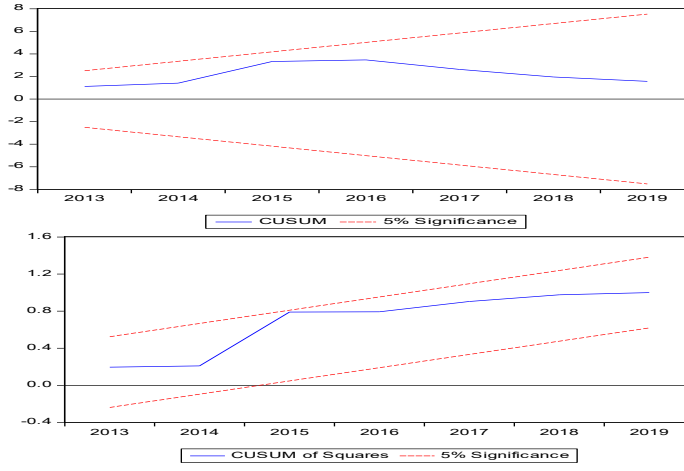
Tablo 4: ARDL (4, 4, 4, 4) Modeli Uzun Dönem sonuçları

	katsayı	t.istatistiği	olasılık
ODA	0.016152	2.901148	0.0229
GDP	-0.197309	-6.235370	0.0004
OPEN	0.319013	4.449492	0.0030
C	3.465345	12.712552	0.0000

Değişkenler arasındaki kısa dönem ilişkinin varlığını yansıtan Hata Düzeltme Modelinden elde edilen kısa dönem sonuçları ise Tablo 5'te yer almaktadır. Tablo 5'e göre Hata düzeltme değişkeni katsayısı istatistiksel olarak anlamlıdır. Ayrıca istenildiği gibi negatif ve sıfır ile bir arasındadır. Bu durumda kısa dönemde ortaya çıkan dengesizliklerin ve şokların giderileceği ve uzun dönemde dengeye geleceği sonucuna ulaşılmaktadır. Modelde yer alan açıklayıcı değişkenlerin ise istatistiksel olarak anlamlı ve uzun dönem sonuçlarıyla tutarlı olduğu görülmektedir.

Tablo 5: Hata Düzeltme Modelinin Sonuçları

	Katsayı	t.istatistiği	olasılık
D(G N 2(-1))	0.805624	6.006237	0.0005
D(G N 2(-2))	1.838598	6.787342	0.0003
D(G N 2(-3))	0.587373	3.868529	0.0061
D(ODAG)	0.002406	3.232500	0.0144
D(ODAG(-1))	-0.007734	-6.952486	0.0002
D(ODAG(-2))	-0.000624	-1.123598	0.2982
D(ODAG(-3))	0.002314	4.287892	0.0036
D(GDPS)	-0.150306	-7.294644	0.0002
D(GDPS(-1))	-0.029223	-3.047077	0.0187
D(GDPS(-2))	0.082730	5.790911	0.0007
D(GDPS(-3))	0.072317	6.526425	0.0003
D(OPEN)	0.080710	7.234497	0.0002
D(OPEN(-1))	-0.172055	-7.931274	0.0001
D(OPEN(-2))	-0.129871	-7.766665	0.0001
D(OPEN(-3))	-0.060164	-6.223312	0.0004
CointEq(-1)	-0.721326	-7.474717	0.0001

Şekil 1: CUSUM ve CUSUMSQ Sonuçları

CUSUM ve CUSUMSQ istatistiklerinin de %5 anlamlılık düzeyinde kritik sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir. Böylece, tahmin edilen ARDL modelinin katsayılarının istikrarlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

6. SONUÇ

Bu çalışmada yoksulluğu azaltmak ve daha iyi yaşam koşullarını teşvik etmek amacıyla verilen dış yardımların gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi Türkiye ekonomisi için araştırılmıştır. Bu amaçla ARDL modeli kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, kısa ve uzun dönemde dış yardımların gelir eşitsizliğini artırdığı görülmüştür. Modelde ayrıca ülkedeki gelir düzeyi arttıkça daha adil bir gelir dağılımına ulaşıldığı belirlenmiştir. İlaveten dışa açıklık arttıkça eşitsizliğin derinleştiği gözlenmiştir. Böylece dış yardımların gelir eşitsizliğinin azaltılmasına katkıda bulunmadığı aksine zengin ve yoksul arasındaki farkın açılmasına yol açtığı görülmüştür. Elde edilen bu sonuçlar, dış yardımların yatırımlar için değil daha çok tüketim amacıyla ve zengin kesimin çıkarına olacak şekilde kullanıldığını işaret etmektedir.

Sonuç olarak otoriteler dış yardım konusuna daha çok önem vermeli ve dış yardımların yoksullara ulaşmama sebeplerini araştırmalıdır. Bu noktada dış yardımların yoksullara ulaştırılmasında usulsüzlük olup olmadığı belirlenmelidir. Diğer taraftan yardımlar, otoriteler tarafından yoksulların lehine olacak şekilde çeşitli projeler ve yatırımlarda kullanılmış olup söz konusu projelerin yoksullara faydası beklenenin altında gerçekleşmiş olabilir. Bu durumda otoritelerin farklı projelere yönelmesi gerekmektedir. Kısaca, dış yardımlar ülkedeki yoksul

kesime ulaştırılmalı ve yoksul kesimin lehine olacak yatırım alanlarına aktarılmalıdır. Bu kapsamda dış yardımlardan elde edilen fonlar bireylerin istihdam edilmesine imkan verecek şekilde işgücü eğitimi ve diğer yatırımlar için kullanılabilir. Böylece bireylere iş imkanı sağlayacak ve gelir yaratacak alanlar açılmış olur. Ayrıca dış yardımların yoksul kesime doğrudan ulaşması sağlanabilir. Öte yandan gelir dağılımında adaleti sağlamayı hedefleyen otoritelerin ekonomik büyümeyi hızlandırması gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda tasarruflar ve yatırımlar teşvik edilebilir. Küreselleşme sürecinden yoksulların refah kaybı yaşamaması içinse, politikalar geliştirilmelidir. Bu bağlamda otoriteler, zengin ve yoksul kesim arasındaki açığı kapatmak amacıyla eğitime ağırlık verebilir ve yeniden dağıtım politikalarını daha aktif kullanabilir.

7. ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI

Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

8. MADDİ DESTEK

Bu çalışmada herhangi bir fon veya destekten yararlanılmamıştır.

9. YAZAR KATKILARI

AA: Fikir;

AA: Tasarım;

AA: Denetleme;

AA: Kaynakların toplanması ve/veya işlenmesi;

AA: Analiz ve/veya yorum;

AA: Literatür taraması;

AA: Yazıyı yazan;

AA: Eleştirel inceleme

10. ETİK KURUL BEYANI VE FİKRİ MÜLKİYET TELİF HAKLARI

Çalışmada etik kurul iznine gerek olmamıştır.

11. KAYNAKÇA

- Berritella, M. (2017). Can stability of foreign aid agreement reduce global income inequality?. *Economic Analysis and Policy*, 54, 105-111. doi.org/10.1016/j.eap.2017.03.002.
- Bjørnskov, C. (2010). Do elites benefit from democracy and foreign aid in developing countries?. *Journal of Development Economics*, 92(2), 115-124.

- Boone, P. (1996). Politics and the effectiveness of foreign aid. *European Economic Review*, 40, 289-329. doi.org/10.1016/0014-2921(95)00127-1.
- Bourguignon, F., Levin, V., & Rosenblatt, D. (2009). International redistribution of income. *World Development*, 37(1), 1-10. doi.org/10.1016/j.worlddev.2008.06.008.
- Chong, A., Gradstein, M. & Calderon, C. (2009). Can foreign aid reduce income inequality and poverty?. *Public Choice*, 140, 59-84. doi 10.1007/s1127-009-9412-4.
- Ekanayake, E.M., & Dasha D. (2010). The effect of foreign aid on economic growth in developing countries. *Journal of International Business and Cultural Studies*, 1-13.
- Eurostat (2021). European Statistics, 25 Haziran 2021 tarihinde https://ec.europa.eu/eurostat/data/database_adresinden erişildi.
- Fatima, F. (2014). Foreign aid and economic growth. *Open Access Library Journal* 1(e632),1-7. .doi.org/10.4236/oalib.1100632.
- Herzer, D. & Nunnenkamp, P. (2012). The effect of foreign aid on income inequality: evidence from panel cointegration. *Structural Change and Economic Dynamics*, 23(3), 245-255.
- Layton, T. (2008). The effects of foreign aid on income inequality. *Sigma: Journal of Political and International Studies*, 26 (4), 35-55.
- Layton, T., & Nielson, D. (2008). Aiding inequality: the effect of foreign aid on income inequality, *Mimeo*, Brigham Young University.
- Magnon, K.A. (2012). Foreign aid, inequality, and poverty: is the effect in Sub-Saharan Africa different?. *Southern Illinois University Carbondale OpenSIUC, Research Papers. Paper 221*.
- Mahembe, E. & Odhiambo, N.M. | (2019). Foreign aid, poverty and economic growth in developing countries: A dynamic panel data causality analysis, *Cogent Economics & Finance*, 7(1), 1626321, 1-17.doi: 10.1080/23322039.2019.1626321.
- Moolio, P., & Kong, S. (2016). Foreign aid and economic growth: Panel cointegration analysis for Cambodia, Lao PDR, Myanmar, and Vietnam. *Athens Journal of Business & Economics*, 2(4), 417-428. doi=10.30958/ajbe.2.4.6.
- Narayan, P. K., & Smyth, R. (2005). Electricity consumption, employment and real income in Australia evidence from multivariate Granger causality tests. *Energy Policy* 33, 1109–16.
- Özcan, G. & Özmen, İ. (2018). Küreselleşme yükselen ekonomilerde gelir dağılımını etkiler mi?. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 35-52.

- Pesaran, M. H., Shin, Y., & Smith, R. J. (2001). Bounds testing approaches to the analysis of level relationships. *Journal of Applied Econometrics*, 16(3), 289-326.
- Pham, T.H.H. (2015). Income inequality and foreign aid. *ffhal-01158240 Working Paper No. 2015/13*.
- Saidon, R., Yusop, Z., Ismail, N.W. & Hook, L.S. (2013). Sectoral foreign aid and income inequality. *International Journal of Economics and Finance*, 5(9), 117-122.
- Shafiullah, M. (2011). Foreign aid and its impact on income inequality. *International Review of Business Research Papers*, 7(2), 91-105.
- Sharafat, A. S., & Najid, A. (2013). Time series analysis of foreign aid and income inequality in Pakistan. *Global Journal of Management and Business Research Economics and Commerce*, 13(5), 10-20.
- Sharma, B., & Abekah, J. (2017). Foreign direct investment, foreign aid and incomes inequality: empirical insights from African and South American countries. *Transnational Corporations Review*, 9(1), 1-7. doi.org/10.1080/19186444.2017.1290912.
- Solt, F. (2020). Measuring income inequality across countries and over time: The standardized world income inequality database. *Social Science Quarterly*, 101(3), 1183-1199.
- Tang, K., & Bundhoo, D. (2017). Foreign aid and economic growth in developing countries: Evidence from Sub-Saharan Africa. *Theoretical Economics Letters*, 7, 1473-1491. doi: 10.4236/tel.2017.75099.
- Tosun, E., Kirikkaleli, D., & Safakli, O.V. (2020). An isolated island economy analysis on the effectiveness of foreign aid: TRNC. *SAGE Open*, 10(2), 1–21. doi: 10.1177/2158244020924376.
- TÜİK (2021). Türkiye İstatistik Kurumu, 20 Haziran 2021 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/> adresinden erişildi.
- WDI (2020). World Development Indicators, 18 Haziran 2021 tarihinde <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> adresinden erişildi.
- Younsi, M., Khemili, H., & Bechtini, M. (2019). Does foreign aid help alleviate income inequality? New evidence from African countries. *International Journal of Social Economics*, 46(4), 549-561.
- Zhu, C.S. & Terfler, D. (2005). Trade and inequality in developing countries: A general equilibrium analysis. *Journal of International Economics*, 65, 21-48. <https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2003.11.005>.